

Výchovné styly a jejich uplatnění v současné škole

Ivona Rozehnalová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Ivona ROZEHNALOVÁ

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Výchovné styly a jejich uplatnění v současné škole

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a reoretických východisek z oblasti rodinné výchovy, pedagogiky a psychologie.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou písemného dotazníku u žáků na základních školách.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- CELÁ, J. Kapitoly z teorie výchovy. Zlín : UTB ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-504-0
ČÁP, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha : ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-15-3
FONTANA, D. Psychologie ve školní praxi – příručka pro učitele. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4
GRECMANOVÁ, H. a kol. Obecná pedagogika I. Olomouc : Hanex, 1998. ISBN 80-85783-20-7
GRECMANOVÁ, H. a kol. Obecná pedagogika II. Olomouc : Hanex, 2003. ISBN 80-85783-X
KRÁLÍKOVÁ, M.; SINGEROVÁ-NEČESANÁ, J. Rodina a škola ve výchovné spolupráci. Praha : SNP, 1985. ISBN 14-551-85
VALÍŠOVÁ, A.; KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Pavel Opatrný**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání bakalářské práce: **15. února 2010**
Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 15. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29.4.2010

Radovan Kocub

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřilečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učijo-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě díla vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo učit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce, která se jmenuje „Výchovné styly a jejich uplatnění v současné škole“ je tématicky zaměřená do oblasti rodinné výchovy, pedagogiky a psychologie.

Práce je rozdělena na dvě části a to teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsou zahrnuty základní pojmy z oblasti výchovy, vyjmenované základní výchovné styly v rodině i ve škole. Dále je zde zmíněna osobnost učitele, rodiče i žáka.

V praktické části je zahrnut kvantitativní výzkum za použití dotazníkového šetření u žáků základních škol a jeho vyhodnocení.

Klíčová slova: výchovné styly, rodina, základní škola, učitelé, žáci

ABSTRACT

This bachelor thesis which is called „Educational styles and their use in the contemporary school“ is focused on the area of parenting, pedagogy and psychology.

The thesis is divided into two parts, theoretical and practical.

The theoretical part includes basic terms of education, list of basic education styles in the family and at school. Furthermore, the personality of a teacher, a parent and a pupil is mentioned in this part.

The practical part includes quantitative research using a questionnaire survey of primary school pupils and its evaluation.

Keywords: educational styles, family, primary school, teachers, pupils

Poděkování panu PhDr. Pavlu Opatrnému za odborné vedení, rady a připomínky, které mi poskytl během zpracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
CÍLE PRÁCE	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VÝCHOVNÉ STYL	13
1.1 AUTOKRATICKÝ STYL.....	14
1.2 LIBERÁLNÍ STYL	15
1.3 DEMOKRATICKÝ STYL	16
2 VÝCHOVNÉ STYL A JEJICH UPLATNĚNÍ V SOUČASNÉ ŠKOLE	17
2.1 ZPŮSOB VÝCHOVY V OTEVŘENÉM VYUČOVÁNÍ	17
2.2 ALTERNATIVNÍ ZPŮSOBY VÝCHOVY	18
2.3 ZPŮSOBY VÝCHOVY V RÁMCI DOMÁCÍHO VYUČOVÁNÍ	19
3 PODMÍNKY OVLIVŇUJÍCÍ STYL VÝCHOVY	20
4 OSOBNOST UČITELE	21
4.1 LOGOTROPICKÝ TYP UČITELE	22
4.2 PAIDOTROPICKÝ TYP UČITELE.....	23
4.3 AUTORITATIVNÍ TYP UČITELE	23
4.4 SOCIÁLNÍ TYP UČITELE	23
4.5 DOMINANTNÍ TYP UČITELE	24
4.6 INTEGRATIVNÍ TYP UČITELE.....	24
5 OSOBNOST RODIČE	25
5.1 AUTORITÁŘSKÝ STYL	25
5.2 SHOVÍVAVÝ STYL.....	26
5.3 ZANEDBÁVAJÍCÍ STYL.....	26
5.4 AUTORITATIVNÍ STYL	27
5.5 HYPERPROTEKTIVNÍ STYL.....	27
6 OSOBNOST ŽÁKA	29
6.1 DIVERGUJÍCÍ TYP	30
6.2 ASIMILUJÍCÍ TYP	30
6.3 KONVERGUJÍCÍ TYP	30
6.4 AKOMODUJÍCÍ TYP.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	32

7.1	CÍL VÝZKUMU	32
7.2	STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	32
7.3	FORMULACE HYPOTÉZ	32
7.4	VOLBA TYPU VÝZKUMU A VÝZKUMNÝCH METOD	33
7.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
7.6	ČASOVÝ ROZVRH VÝZKUMU	33
8	VYHODNOCENÍ A PREZENTACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	35
8.1	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	51
8.1.1	Vyhodnocení výzkumného problému.....	52
8.1.2	Potvrzení hypotézy H1	52
8.1.3	Potvrzení hypotézy H2	53
	ZÁVĚR	54
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	57
	SEZNAM OBRÁZKŮ	58
	SEZNAM TABULEK.....	59
	SEZNAM PŘÍLOH.....	60

ÚVOD

Výchova je složitý proces, během níž je možno udělat spoustu chyb. Výchova a potažmo vzdělávání mají významný vliv na utváření a proměnu psychických procesů, ovlivňují např. způsob poznávání jedince, školní prostředí, vztahy k ostatním žákům, k učiteli apod.

Výchova a vzdělávání jsou významnou součástí kultury, která je „kolektivním a specificky lidským výtvozem. Bez výchovy a vzdělání by lidé nikdy nedokázali vstoupit do obecného prostoru myšlení, nemohli by porozumět morálním a intelektuálním hodnotám, nebyli by ani schopni pochopit soustavy teorií a poznatků, o které se opírají soubory dovedností sloužících orientaci ve světě a životě. Lidé se spolu s teorií učí porozumět funkcím nástrojů, které používají k přetváření okolí“ (Vališová, Kasíková, 2007, s.24).

„Výchova se tradičně chápe jako záměrné a k určitému cíli směřující působení dospělých na děti s použitím určitých výchovných prostředků a metod (např. přesvědčování, odměny a tresty)“ (Čáp, 1996, s. 13).

„Výchova je činnost se kterou prakticky přichází do styku každý člověk, ať už ten který je vychováván (jako dítě v rodině, žák ve škole), nebo jen ten, kdo vychovává (otec, matka, vedoucí skupiny dětí a mládeže apod.). Každý kdo měl nebo má co činit s výchovou, má určité představy o této činnosti, o tom jak má být uspořádána výchova v rodině, ve škole a v dalších institucích. Žáci mají určité představy o tom, jaký by měl být jejich učitel, čemu by se chtěli naučit. Tyto názory, rozšířené veřejností, vznikají převážně na základně osobní empirie a předávají se z generace na generaci. Rodiče vychovávají své děti tak, jak sami byli vychováni, nebo – pokud svou vlastní výchovu hodnotí kriticky – snaží se najít lepší výsledky“ (Vorlíček, 2000, s. 9-10).

Zajímavých zjištěním je fakt, že často tzv. laici neboli lidé, kteří nemají pedagogické vzdělání dosahují v praxi vynikajících výsledků.

Mimo rodiče a školu působí s určitým záměrem a cílem na děti i jiné instituce, jako jsou sportovní oddíly, organizace mládeže, televize a rozhlas. Ve výchově je důležitá komunikace mezi vychovávajícím a vychovávaným, rozvíjí se tím osobnost. A velmi záleží na tom, jak děti od svých rodičů a učitelů, vychovatelů přijímají jejich požadavky a působení, jestli se snaží od nich něčemu naučit.

V naší společnosti je úloha rodiny těsně spjata s úlohou školy, kdy v rodině vznikají první návyky a dovednosti u dítěte a ve škole se výchovou přispívá k tomu, aby dítě těchto svých dovedností a schopností využilo a dále se rozvíjelo tím správným směrem.

Jak to vidím já, spolupráce mezi rodinou a školou by měla být nutností a samozřejmostí je i jednotná výchova. Jen tak budou i dobré výsledky u našich dětí.

Stylů výchovy existuje několik – liberální, autokratický a demokratický. Tyto styly jsou uplatňovány jak v rodině, tak právě ve škole. A na to, jak jsou tyto výchovné styly uplatňovány právě v současné škole, bych chtěla zaměřit tuto svoji práci.

V teoretické části práce se zaměřím na vymezení hlavních pojmů, které se tohoto tématu týkají. Zde také podrobně rozeberu typy výchovných stylů. K tomuto použiji dostupnou odbornou literaturu.

V praktické části se zaměřím na konkrétní empirický výzkum, kde zjistím názory žáků na to, jaké výchovné styly jsou v jejich základní škole uplatňovány. Výzkum bude proveden formou anonymního dotazníku, který bude předán žákům 5. a 9. tříd základních škol. Vzhledem k tomu, že jsem si pro svůj výzkum vybrala tři základní školy v Holešově, budou výsledky jen z mikroregionu Holešov.

Cíle práce

Cíle předkládané bakalářské práce lze shrnout do následujících bodů :

1. Seznámení se s problematikou výchovných stylů a to jak v rodině, tak ve škole.
2. Objasnění různých výchovných stylů.
3. Objasnění podmínek ovlivňující styl výchovy.
4. Seznámení s osobností učitele, rodiče a žáka.
5. Příprava a realizace výzkumného problému.
6. Vyhodnocení a shrnutí výzkumného problému.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVNÉ STYLY

Výchova dítěte začíná již v prvních měsících života, kdy si každý rodič přeje, aby z jeho dítěte vyrostl člověk zdravý, ušlechtilý, laskavý a moudrý. Již od třetího – čtvrtého měsíce začíná u dětí utváření vztahů k lidem. Vytváření těchto vztahů souvisí s formováním osobnosti a utváření jeho charakterových vlastností.

Dle Králíkové a Singerové-Nečesané (1985) je vývoj duševního života dítěte v prvních letech velmi rychlý, smyslová a citová vnímavost je ohromná. Dítě pozoruje, svými smysly se snaží o pochopení a napodobení a to i negativních jevů. Úkolem rodičů je tedy dokázat v prvních třech letech života důslednou výchovou, aby u něho nevznikly negativní vlastnosti. Tato výchova ale zároveň musí být vlídná, děti chtějí být vedeny, chtějí znát správnou cestu. Proto je důležité, aby byly vedeny důsledně. „Nevedeme-li je důsledně, pak si samy hledají způsob, jak se zabavit a jak se chovat, a samozřejmě dělají chyby“ (Králíková, Singerová-Nečesaná, 1985, s. 13).

Dle Králíkové a Singerové-Nečesané (1985) je nutností, aby si rodiče uvědomili, že své dítě připravují na vstup do života a že záleží tedy hlavně na nich, jak to dokážou. V naší společnosti jsou významnou pomocí při výchově také nejdříve jesle a mateřská škola, potom škola základní a střední. Bez spolupráce rodiny a školy by výchova měla vážné nedostatky. Jestliže tedy bude spolupráce dobrá, budou dobré i výsledky.

Je velmi zajímavé zjištění, že stejný výchovný prostředek, respektive postup je u některého dítěte účinný a u jiného naopak neúčinný. Odpověď na tento problém je možno hledat ve vztahu mezi vychovávajícím a vychovávaným a v okamžité situaci.

Výchovné styly je možné označit také jako způsoby výchovy. „Způsob výchovy znamená celkovou interakci a komunikaci dospělých (matky, otce, učitele, rodiny, školy atd.) s dítětem. Projevuje se volbou a způsobem užití výchovných prostředků, postupů a metod, tomu odpovídajícím prožíváním a chováním dítěte, které opět ovlivňuje prožívání a chování dospělého“ (Čáp, 1996, s. 152).

Dítě získává vzorce chování sledováním, napodobováním druhých a pozorováním následků. Je třeba zmínit, že na dítě nepůsobí jen výchova, ale i jiní činitele, např. společnost, výživa, zaměstnání rodičů, místo bydliště (venkov, vesnice), materiální zajištění rodiny a celá řada jiných faktorů (vlastně vše v čem žije, s čím a s kým se setkává). Ať chceme nebo ne, vše okolo jedince na něj působí.

Cílem výchovy učitele (vychovatele) je především vychovat z dítěte slušného člověka, který bude pozitivně přispívat společnosti. Jak se říká, jak si vychováme novou generaci, takovou ji budeme mít.

Výchova ve smyslu institucionální zahrnuje i spolupráci rodičů s pedagogy, neboť tyto dva světy, školní a domácí jsou navzájem propojeny a nelze je v žádném případě oddělit.

„Pro učitele a vychovatele zvlášť je důležité ujasnit si vztah výchovy a vývoje dítěte. V psychologii a pedagogice se mnohokrát zdůraznilo, že výchova má brát ohled na vývojový stupeň, kterého dítě dosáhlo, zda je dostatečně zralé pro plnění požadavků školních osnov, zralé nejen tělesně, ale také v myšlenkových procesech, v soustředěné pozornosti. To je oprávněný požadavek, zabráňující tradičnímu svévolnému kladení nepřiměřených požadavků na žáky, někdy přímo přehlížení rozdílu mezi možnostmi dítěte a dospělého“ (Čáp, 1993, s.109).

Pro výchovu dítěte je vhodné zvolit správný výchovný styl. A zde se tedy dostávám k těm konkrétním výchovným stylům. K. Lewin definoval tři styly, jsou to :

- autokratický (dominantní, diktátorský, autoritativní),
- liberální (nezasahující, slabé vedení),
- demokratický (sociálně integrační).

Ale jaký z těchto stylů výchovy zvolit? Domnívám se, že zlatá střední cesta může být tou správnou volbou. Pokud totiž dítě vychováme nevhodným způsobem může se z něj stát nepřizpůsobivý člen společnosti bez jakýchkoliv životních cílů.

1.1 Autokratický styl

Autokratický (též dominantní, diktátorský, autoritativní) je styl, kdy vychovatel sám nejlépe ví, co dítě potřebuje. Učitel, pedagog, vychovatel se neohlíží na přání dítěte (žáka, studenta), neboť jen on sám ví, co je pro něj nejlepší. Hodně rozkazuje, hrozí, trestá, cíleně vyhledává chyby žáka a hodnotí je záporně.

Autokratický styl u učitele se dále projevuje následujícími prvky ve výchově:

- nemá porozumění pro potřeby žáka,
- neumožňuje projevení samostatnosti, tvořivosti, nesnáší iniciativu,
- má přehnané požadavky, není schopen žádné diskuze,

- vyžaduje poslušnost a plnění všech požadavků bez připomínek,
- co se týče temperamentu, převládá u něj cholerický typ,
- typická je direktivnost,
- žáci pod tímto vedením sice vykazují vysoký výkon, avšak převládá vysoké napětí ve vztazích navzájem,
- má rád doslovné memorování učiva.

Často se u labilnějších typů osobnosti žáka projevují zdravotní potíže, jak např. ranní nevolnosti, zvracení, bolesti hlavy a celková nechůť navštěvovat školu. U některých žáků je možné vyzorovat submisivní chování a malou iniciativu. Naopak u problémových jedinců dochází ke zvýšené asertivitě, která může vyústit až v agresivitu.

Dítě je v roli podřízeného.

Příklad : „Zítra budete umět všichni nazpaměť báseň. Pokud ji někdo nebude umět, dostane pětku a k tomu bude po škole sedět se mnou v kabinetě a nepůjde domů, dokud se ji nenaučí.“

1.2 Liberální styl

Liberální (nezasahující) styl se vyznačuje slabým vedením a řízením. Vychovatel se o výchovu dítěte moc nestará, vede je málo případně vůbec, neklade na něj žádné zřetelné požadavky a pokud nějaké vysloví, obvykle jejich plnění nekontroluje. Používá spíše neosobních výzev v rámci třídy (skupiny) typy mělo by se, je třeba. Slepě věří žákům.

K dalším rysům liberálního stylu patří:

- učitel, který uznává liberální styl výchovy je většinou vnitřně nejistý a pasivní,
- tento styl je možno vidět u začínajících učitelů, kteří se snaží vyhnout autoritativnímu výchovnému stylu a nemají ještě úplně dotaženou koncepci výchovy,
- ve vztahu k žákům (studentům) je tento typ méně nebezpečný než autoritativní, avšak nedává žákům žádné normy a požadavky, které jsou nutné pro jejich správné formování charakteru a organizaci společné činnosti, proto třída (skupina) nedosahuje požadovaných výsledků,
- pokud něco požaduje, netrvá na důsledném plnění, často ani nekontroluje,
- žáci vedení tímto stylem výchovy mohou být stejně jako učitel vnitřně nejistí a může se u nich objevit sklon k chaotickým reakcím.

Příklad: „Měli byste se do zítřka naučit nazpaměť báseň. Je jen na vás, jestli ji budete umět.“

1.3 Demokratický styl

Demokratický styl (sociálně integrační) je ten, kdy vychovatel má celkem jasno o cílech svého výchovného působení, dává méně příkazů, více podporuje iniciativu dítěte, dává prostor pro samostatnost a tvořivost, působí spíše příkladem než tresty a zákazy. Předkládá návrhy, je schopen dát dětem vybrat mezi několika možnostmi, je přístupný diskusi a má pochopení pro individualitu dítěte.

K dalším znakům tohoto stylu patří:

- co se týče sankcí, neboli postihů, jsou uplatňovány spravedlivě a hlavně jsou vyvážené,
- žáci přesně vědí, jak a kam směřují a jaké jsou jejich povinnosti,
- přispívá k rozvoji k psychosociální osobnosti žáka,
- pro utváření kolektivu je tento styl ideální,
- tento styl výchovy patří k nejobtížnějším, neboť vyžaduje ideální strukturu vlastnosti, což spontánně má málokterý učitel, proto je nutno se tento styl nejprve naučit a posléze se snažit potlačit negativní (nevhodné) vlastnosti.

Ani tento výchovný styl se neobejde bez určité míry dominantnosti, jde však o to, aby tyto prvky nepřevažovaly.

Příklad: „Zítřka budu zkoušet básničku, proto doporučuji, abyste se ji všichni naučili. Souhlasíte?“

Každý z těchto tří uvedených způsobů vedení má své výhody i nevýhody. Je třeba říci, že u vychovatele (pedagoga) je možné rozlišovat více druhů (stylů) výchovy. A jaký z těchto způsobů vedení je ten nejvýhodnější? To záleží zejména na osobnosti vychovatele, věku dětí nebo na zaměření činnosti. Praxe nám potvrzuje, že demokratický způsob vedení je nejuniverzálnější a nejefektivnější.

Každé výchovné působení je ve vzájemném působení mezi dítětem a rodiči (vychovatelem, učitelem) stejně mezi rodiči navzájem či mezi dítětem a ostatními členy rodiny (sourozenci, prarodiči apod.).

2 VÝCHOVNÉ STYLY A JEJICH UPLATNĚNÍ V SOUČASNÉ ŠKOLE

Jak vybrat správný výchovný styl? Velmi těžký úkol. Dá se říci, že děti nejlépe hodnotí postup demokratický. „Dávají dále většinou přednost slabému řízení před autokratickým, přitom však projevují nespokojenost se slabým řízením v tom smyslu, že nezajišťuje potřebnou organizaci společné činnosti, takže skupina nedosahuje výsledků, kterých chtěla dosáhnout“ (Čáp, 1993, s. 304).

„Každý ze stylů výchovy vytváří u dětí odlišný způsob chování a prožívání. Autokratické vedení vede děti k vyššímu napětí, dráždivosti, dominantnosti a agresivitě k ostatním členům skupiny. Napětí mezi dětmi se poněkud oslabuje společným odporem proti vedoucímu. Pracovní aktivita závisí na přítomnosti a dozoru vedoucího. Děti se buď závisle přimknou k vedoucímu, jsou poslušné, submisivní, nebo iniciativní až apatické, nebo jsou naopak agresivní proti vedoucímu a bouří se proti autoritám. V obou případech však jsou silně závislé na pochvale dospělého, snaží se upoutat jeho pozornost. Ve frustrujících situacích se hromadí výčitky a vzájemné obviňování, což vede k dezorganizaci“ (Čáp, 1993, s. 304-305).

„Demokratický způsob vedení má lepší účinky jak v pracovních výsledcích, tak v chování a kázni dětí, ve vztazích k vedoucímu i mezi dětmi navzájem, v rozvoji iniciativy atd. Neznamena to, že po přechodu k tomuto stylu výchovy jsou všechny děti ihned vzorné, důležité je, že se zmenšuje jejich opozice proti vedoucímu, jsou ochotny jednat podle rozumných požadavků, lépe se v nich rozvíjejí skupinové vztahy i postoje k práci. Ve frustrujících situacích členové skupiny spojují úsilí ke zvládnutí překážky“ (Čáp, 1993, s. 305).

Z výchovných stylů, které fungují v současné škole, bych uvedla alespoň ty, dle mého názoru, základní.

2.1 Způsob výchovy v otevřeném vyučování

U otevřeného vyučování „učitel projevuje k žákům důvěru, orientuje se na jejich možnosti a schopnosti, podporuje vzájemnou pomoc a porozumění, pozitivní rozvoj sociálních vztahů mezi nimi. Vytváří prostředí, kde jsou žáci v klidu, bez hektického napětí a neustálého nedostatku času, které často charakterizují tradiční vyučování“ (Skalková, 2007, s. 242).

Dle Badegrubera (1994) otevřené vyučování spočívá zejména v tom, že děti dostávají možnost daleko více se projevat jako jedinečné individuality. Ve své knize popisuje několik metod, jak může otevřené vyučování probíhat (např. rozhovory v kruhu, práce ve skupině, práce podle týdenního plánu, otevřený pracovní plán či volná přestávka). Badegruber (1994) rovněž uvádí, že otevřené učení je z velké části jediným účinným prostředkem, jak integrovat děti s problémovým chováním, či děti tělesně nebo duševně postižené.

U tohoto typu vyučování je uplatňován demokratický (sociálně integrační) styl výchovy.

2.2 Alternativní způsoby výchovy

Alternativní školy, dle Grecmanové a kol.(2003), můžeme chápat jako školy, které se odlišují v mnohých bodech od běžných státních škol. Tyto odlišnosti bereme jako pokrokovější, modernější a perspektivnější. Někdy bývají též nazývány školy hrou. Společnými rysy těchto škol jsou, dle Grecmanové a kol. (2003), např. změna základního přístupu k osobnosti vychovávaného jedince (s tímto souvisí i změna vztahu učitele a žáka), princip svobody (dítěti je dáвана možnost svobodné volby a je zde posilován pocit jistoty a sebe-důvěry), netradiční metody a formy práce, vytvoření atmosféry důvěry a spolupráce, spolupráce s rodinou. V těchto školách jsou vyzvedávány tvořivé aktivity a činnostní princip.

Alternativní způsoby výchovy jsou pak praktikovány v rámci např. :

- Waldorfské školy - organizovány jako školy svobodné, které mají podporovat individuální nadání a tvořivý duchovní život, cílem je vychovávat pro budoucnost (výchova ke svobodě, rovnost, výchova ke zdraví, rozvoj osobnosti apod.)
- Montessoriovské školy – založeny na principech spontánního seberozvíjení dítěte, cílem je normální svobodný přirozený vývoj dítěte (vychovatel zde zůstává „v pozadí“, ale usiluje o to, aby bylo dítě nezávislé a samostatné a aby se co nejvíce prosadilo a projevilo)

Samozřejmě alternativních škol je na našem území více (Daltonské školy, Začít spolu, Zdravá škola apod.). Hlavním smyslem těchto škol je naplnit hlavní potřeby dítěte. Myslí se tím hlavně touha po lásce a respektu dospělých. Dítě zde má získávat vzdělání tak, aby byly jeho schopnosti a osobnost rozvíjeny a ne potlačovány.

„Všechny alternativní školy by pak měly mít nejen stejné povinnosti a zodpovědnost za výchovu, ale také stejná práva a možnosti rozvoje“ (Grecmanová a kol., 2003 s. 147).

2.3 Způsoby výchovy v rámci domácího vyučování

I v naší zemi již existuje možnost domácího vzdělání. Vybrat správný styl výchovy u domácího vyučování je velmi těžké, neboť zde je učitelem laik, tudíž se zde pravděpodobně uplatňuje způsob výchovy, který je užíván v rámci rodiny. Je zde možnost dopustit se mnoha chyb. Navíc toto vzdělání může fungovat jen za předpokladu, že se jedná pouze o první stupeň základní školy (dítě do základní školy musí být přijato a o možnosti domácího vyučování rozhoduje ředitel na základě žádosti). Vzdělávající (rodič, domácí učitel) musí mít alespoň středoškolské vzdělání zakončené maturitní zkouškou.

Tento způsob vzdělání může poskytnout dítěti kvalitní základ, dítě by však nemělo vyrůstat v sociální izolaci, jen mezi dospělými.

3 PODMÍNKY OVLIVŇUJÍCÍ STYL VÝCHOVY

Styl výchovy ovlivňují následující faktory:

- Především jsou to vlastnosti a potažmo zkušenosti vychovatelů.

Na vychovávaného (žáka, studenta) má vliv temperament vychovávajícího, dále nezralost, agresivita, různé handicapy, rovněž v nemalé míře nespokojenost s vlastním životem apod. Dá se říci, že v průběhu pedagogické praxe se styl výchovy vyvíjí. Ideální učitel by se měl poučit ze svých chyb a dospět k demokratickému způsobu výchovy, avšak toto je spíše utopie, neboť jak je známo, ne vždy praxí člověk dospěje k lepšímu přístupu k práci. U učitelů je možno pozorovat tzv. syndrom vyhoření, který se projevuje negativním přístupem k práci a právě u těchto učitelů je možno vyzorovat autokratický způsob výchovy.

- Důležitou roli hrají i vzájemné interakce a vztahy mezi vychovávajícím (učitelem, vychovatelem a vychovávaným (žákem, studentem))
- Neopominutelné jsou zkušenosti a především vlastnosti vychovávaných
- Ač se to nemusí na první pohled jevit, sociokulturní podmínky jsou rovněž velmi ovlivňující.
- Změny stejně jako události v nejbližším okolí dítěte (žáka, studentka) mají také vliv.

Je třeba říci, že na školní výchovu má vliv i rodinná výchova, neboť tyto dva světy jsou propojeny a není možné je oddělit.

Jak již bylo uvedeno, vychovávat v žádném případě nelze připodobňovat ke tvarování člověka podle nějakého univerzálního modelu a tím pádem oprostít člověka od jeho projevů osobnosti, omezit jako individuální možnosti a hlavně působit autoritářsky. Autoritu je nutno brát v širokém kontextu. Občas slycháme, že zmizela autorita dospělých vůči dětem, avšak je třeba říci, že to není úplně pravda, došlo pouze ke vzniku nových podob a forem této autority.

Škola vždy zasahovala do vývoje dítěte, kde dochází ke střetávání výchovy autoritativní a antiautoritativní. Který styl vybrat? Má právo škola vůbec zasahovat do vývoje dítěte, a pokud ano, v jaké míře?

4 OSOBNOST UČITELE

V rámci výchovy je rovněž nutno definovat pojem učitel. Jedná se o jednoho ze základních činitelů výchovně-vzdělávacího procesu, je to profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky procesu výchovy. Osobnost učitele přímo souvisí s preferencí určitého stylu výchovy. Proto jsem se rozhodla v rámci této práce zařadit i typologii osobnosti učitele.

Dle Grecmanové a kol. (2002) učitelova osobnost pochází celoživotním vývojem, kdy její počátky jsou spojeny s typem rodinné výchovy, v níž budoucí učitel získává lásku k druhým lidem, vztah k práci a k dětem.

Dá se říci, že autorita pedagoga je přímo úměrná jeho společenské a odborné pověsti, dále je závislá jako na morálních a charakterových vlastnostech, neopomenutelná je rovněž schopnost řízení a to na všech úrovních v rámci vzdělávání. Jak dále může učitel získat respekt u svých studentů či žáků? Například kladným a především spravedlivým přístupem, až v pozadí stojí jeho znalosti či pracovní schopnosti. Dle Grecmanové a kol. (2002) jsou žáci ochotni některé záporné vlastnosti svým učitelům odpustit, pokud jsou ovšem vyváženy kladnými rysy. „I když jsou vlastnosti učitele často vrozené, dají se kultivovat, zvládnout, vypěstovat“ (Grecmanová a kol., 2002, s. 175).

Dle Grecmanové a kol. (2002) učitelská výchovná činnost, která má být úspěšná, předpokládá zvláštní schopnosti. Jsou to především :

- Pedagogický talent (struktura činnosti),
- pedagogické mistrovství (struktura reálných schopností),
- pedagogický takt (struktura osobnosti).

Každý učitel musí mít rovněž určitou kvalifikaci, určité schopnosti. Zde, dle Grecmanové a kol. (2002) patří zejména :

- diagnostické schopnosti (dovednosti),
- didaktické schopnosti (např. schopnost žákům srozumitelně vysvětlit učivo),
- schopnost neustále rozšiřovat obzor svých vědomostí dalším studiem,
- schopnost pronikat do vnitřního světa žáka (empatie),

- pedagogická expresivnost (schopnost říci žákům vlastní myšlenky, pocity)
- konstruktivní schopnost (schopnost vybrat a uspořádat učivo s ohledem na jejich věk a individualitu),
- výrazová schopnost (schopnost jasně a přesně vyjadřovat myšlenky pomocí neverbální komunikace),
- organizační schopnost,
- schopnost získat autoritu,
- komunikativní schopnost (schopnost navazování správných vztahů mezi žákem a učitelem).

Jak již bylo řečeno, každý pedagog uplatňuje určitý styl vyučování respektive výchovy. Pokusy o vytvoření typologie učitele zpracovala řada autorů.

Tak např. W.O.Doring rozlišuje typ náboženský, estetický, sociální, teoretický, ekonomický a politický. B. Lehmann rozlišuje typ aristokratický, kněžský, filozofický, městský a typ vzdělaného učitele. J. Režný rozlišuje typ psychologický, didaktický a taktický.

Jednou z nejčastěji používaných je, dle Grecmanové a kol. (2002), Caselmannova typologie, která předpokládá dva základní typy učitelů :

- logotrop,
- paidotrop.

4.1 Logotropický typ učitele

Tento typ učitelů je zaměřen především na obsah a problematiku daného předmětu, důležitá je pro něj vzdělávací stránka vzájemného vztahu mezi ním (učitelem) a žákem.

Caselmann tento typ dále rozdělil na :

- filozoficky orientovaný logotrop (jeho cílem je vštípit žákům pevný světový názor podle toho, jak jej chápe on sám),
- odborně vědecky orientovaný logotrop (umí vzbudit u žáků zájem o učivo, dokáže jej srozumitelně a jasně vysvětlit, dokáže žáky nadchnout pro daný předmět).

4.2 Paidotropický typ učitele

Tento typ učitele je zaměřen zejména na žákův psychický vývoj, jeho vedení a formování. Velký důraz klade na vzájemný lidský vztah.

Caselmann i tento typ rozdělil na dva další. Jsou to :

- všeobecně psychologicky orientovaný paidotrop (jeho cílem je řešení výchovných otázek obecnějšího rázu, např. jak cvičit paměť),
- individuálně psychologicky orientovaný paidotrop (má k žákům rodičovský vztah, chápe jejich potřeby a důvěřuje jim, zároveň důsledně dbá na třídní kázeň).

Jak uvádí Grecmanová a kol. (2002) Caselmann své dva základní typy rozdělil dále podle určitého chování ve třídě :

- autoritativní typ učitele
- sociální typ učitele

4.3 Autoritativní typ učitele

Tento typ tíhne spíše k typu logotropa. Chce vše řídit až do těch nejmenších podrobností, chybí mu smysl pro humor, spravedlnost a laskavost k žákům. V krajnosti se tento typ může vyhranit až v tyrana.

4.4 Sociální typ učitele

Tento typ se projevuje spíše u paidotropa. Tento ponechává žákům větší volnost, podporuje u nich samostatnost a odpovědnost, dokáže žáky vést svou přátelskou radou.

Jak uvádí Grecmanová a kol. (2002), další ze známých typologií je typologie H.H. Andersona, který se domnívá, že jsou dva základní typy učitelů :

- dominantní typ učitele,
- integrativní typ učitele.

4.5 Dominantní typ učitele

Tento typ učitele je panovačný, objevuje se hlavně u učitelů, kteří jsou si sami sebou nejistí, nesnaží se své žáky pochopit a sladit své jednání s psychikou žáků. Tento dominantní typ Anderson ještě rozlišuje na podtypy :

- S viditelnými konflikty se žáky,
- bez viditelných konfliktů se žáky,
- s tendencí ke spolupráci.

4.6 Integrativní typ učitele

Tento typ učitele je zejména sladující, objevuje se u učitelů vyrovnaných, mající dostatečnou sebedůvěru. U těchto učitelů převládá demokratický přístup k žákům.

Jak je vidět, typologií učitele je nepřeborné množství. Dle Grecmanové a kol. (2002) je dále možné na typologii učitele aplikovat i typologii, jejímž kritériem jsou vlastnosti nervové soustavy a pak tedy vzniknou typy učitelů – sangvinik, cholerik, flegmatik a melancholik. Učitelé různého temperamentu jinak prožívají jednání svých žáků a také svým jednáním navozují ve třídě určitou atmosféru.

5 OSOBNOST RODIČE

V rámci této práce je nutné zmínit i rodinu a osobnost rodiče. Téma rodiny a rodinné výchovy je předmětem zájmu mnoha disciplín. Rodina je primární sociální skupinou, osobnost rodiče, respektive rodinná výchova má neopomenutelný vliv na celkovou výchovu a potažmo i na výchovu v rámci školního procesu. Důležitost rodiny pro vývoj osobnosti jedince je to nejzákladnější, neboť kořeny lidského chování leží v dětství.

„Rodina umožňuje jedinci vytvořit pevné vazby, je tréninkovým prostředím pro psychosociální vývoj. V rodině se vytváří důvěra v sebe sama, motivačně volní charakteristiky, postoj k sobě samému a k okolí. Formují se modely chování, dochází k předávání a interiorizaci norem, jedinec se seznamuje se sankcemi, učí se formám komunikace“ (Celá, 2006, s. 69).

Jen krátce zde zmíním různé typy rodin : rodina nukleární (tvoří ji rodiče a děti), rozšířená (rodiče s dětmi a dalšími příbuznými), orientační (v této jedinec jako dítě vyrůstá), prokreací (rodina, kterou jedinec v dospělosti zakládá).

Každá rodina má svou funkci, obecně jsou to čtyři základní funkce : reprodukční, materiální, výchovná a emocionální.

Vliv rodiny na vývoj osobnosti dítěte, tak i samotná osobnost rodiče má vliv na výchovu, dle Fontany (1997) můžeme rozlišit následující styly výchovy :

- autoritářský,
- shovívavý,
- zanedbávající,
- autoritativní

5.1 Autoritářský styl

Autoritářská výchova prosazuje moc a ovládání bez vřelosti a oboustranné komunikace. Je postavena na bezmezné poslušnosti, nutné je plnění příkazů a hlavně dodržování všech daných zákazů, úctě k autoritě a tradici a tvrdou prací. Je zde absolutní podřízenost dítěte. „Rodič (nebo jiný vychovatel) využívá systému stanovených trestů a občasných odměn. Autoritářský přístup nemusí vynucovat poslušnost pouze násilím, neposkytováním nebo odebráním pro dítě důležitých věcí (hračky, sladkosti, kapesné) a zákazem oblíbených činností (televize, vycházky, hra s kamarády). Autoritářští rodiče se opírají také o pohružky

odnětí své přízně či hrozbou zavržení („když budeš zlobit, maminka od tebe odejde a už se nikdy nevrátí“. „Když chceš mít svůj rozum, támhle jsou dveře, zkus si najít rodiče, kteří ti to budou trpět.“). Tento způsob výchovy je velmi podobný vojenskému řádu.

Tento styl výchovy je typický u rodičů, kteří mají nízké vzdělání, popřípadě narušenou osobnost. Týrání dítěte často tyto rodiče považují za svůj styl výchovy, což nelze v žádném případě považovat za správné, a pokud sousedi nebo známí jsou svědky takové výchovy, měli by se obrátit na příslušné úřady, neboť dítě může tato výchova poznamenat na celý život a dosti pravděpodobné, že v dospělosti bude používat stejný styl.

„Řada autoritářsky vedených dětí žije totiž v napětí, že když něco zkazí, bude následovat trest. To je vede k potřebě nevychylovat se z „vyšlapané cesty“ a příliš neexperimentovat. Chtějí uspokojit dospělé, mnohdy sní o tom jak vyniknout, ale často dosahují horších výsledků než by mohly, neboť jsou nejisté a vše opakovaně opravují“ (Vališová, Kasíková, 2007, s. 333).

U tohoto stylu výchovy je možné ztotožnění s agresorem.

Děti takto vychovávané jsou ve škole často ustrašené, projevují se u nich neurotické a psychosomatické poruchy (kocktavost, tiky apod.). Mají sklon k sociální izolaci.

5.2 Shovívavý styl

Rodiče, u nichž převažuje shovívavý styl výchovy žádají od svých dětí málo. Je to styl orientovaný na děti a chování dětí je prakticky s převládajícím pozitivním a živým citovým laděním. Tyto děti jsou však nezralé, neovládají své impulsy, postrádají přiměřenou společenskou odpovědnost a nedokáží se spoléhat sami na sebe. Rovněž mají sklon k agresivitě.

5.3 Zanedbávající styl

Rodiče v tomto případě jsou zaměstnání pouze svými činnostmi, jsou nezúčastnění na životě svých dětí, nezajímá je to, čím se zabývají. Vyhýbají se oboustranné komunikaci a velmi málo si všímají názorů a citů svých dětí. Jejich děti pak mají sklon k náladovosti, převažuje u nich nedostatek soustředění. Jsou rozmařilé, neovládají své city, nezajímá je školní výuka, často chodí za školu a mají sklon používat drogy.

5.4 Autoritativní styl

Tento rodičovský styl vyžaduje od dětí, aby jejich chování bylo rozumné, společensky na úrovni odpovídající jejich věku a schopnostem. Rodiče, jež preferují tento styl výchovy jsou ke svým dětem vřelí, pečující, zajímají se o jejich názory a city. Své rozhodnutí dětem vždy zdůvodní. Takto vychované děti bývají nezávislé, sebeprosazující, kamarádké, spokojené, usilující o co nejlepší výkon a s rodiči rádi spolupracující. Jsou proto úspěšné.

Rodič (vychovatel) praktikující tento styl výchovy musí být výraznou osobností, neboť tento styl patří k nejsložitějším.

Bohužel tento styl bývá často popisován jen v učebnicích, v praxi se objevuje velmi zřídka, což je opravdu škoda, neboť právě tato cesta je správná.

Dle Fontany (1997) můžou někteří rodiče svůj styl výchovy v průběhu doby měnit, k čemuž dochází pod vlivem vnějších okolností (např. okamžitá vlastní nálada a citové rozpoložení). Rovněž někteří rodiče mohou zaujímat postavení někde mezi výše popsány-mi styly – jsou nevyhranění.

5.5 Hyperprotektivní styl

Dalším známým typem výchovy rodičů je, dle Vališové a Kasíkové (2007) styl hyperprotektivní, neboli výchova ochranná a rozmazlující. Jedná se o výchovu usnadňující co nejvíce život dítěte. Rodina je soustředěna převážně jen na péči a podporu o dítě (děti). „Dospělí se všemožně usilují o to, ochránit své dítě před chorobami, zraněními, ale i běžnými starostmi. Využívá se zejména systém pochval, dáreků, odměn a povzbuzování. Často nacházíme zmíněný přístup u dětí, které jsou nějak postižené a rodiče se obávají více je zatížit, aby netrpěly“ (Vališová, Kasíková, 2007, s. 331). Tento styl výchovy je možné pozorovat i u rodičů, kterým se dlouho nepodařilo počít dítě. U jedinců takto vychovávaných se projevuje nesamostatnost a jsou více pasivní než jejich vrstevníci, avšak na druhé straně nechybí jim pocit důležitosti. „Velká péče a podpora ze strany rodičů a potažmo i celé rodiny u nich vyvolává jistý druh naivního optimismu, že ostatní lidé jsou zde především kvůli nim. Mívají sebevědomí, které nemusí korespondovat s jejich schopnostmi a znalostmi. Jsou zvyklí na pochvaly a ocenění, mrzí je, když se jim nedostává toho, nač už si zvykli“ (Vališová, Kasíková, 2007, s. 332). Tento typ výchovy je nevhodný především kvůli tomu, že dítě se přílišnou péčí stává choulostivým a je u nich možný vznik hypochondrie

nebo i tzn. školní fobie. Pokud je žák pod stresem je u nich možno pozorovat psychickou zranitelnost, nedokážou se sami rozhodnout, neboť tohle ze ně vždy prováděl někdo jiný. V dospělosti děti vychovávané tímto způsobem výchovy hledají dominantní partnery, kteří jim poskytují stejný komfort jako jeho rodiče.

Takto zhýčkaní lidé utíkají od problémů, vyhledávají a vlastně i očekávají nějaké východy, protekci. Tento, do jisté míry patologický způsob výchovy nepřipraví plnohodnotného člověka pro samostatný život.

Základními charakteristikami optimálního výchovného stylu v rodině je tedy, dle Celé (2006) :

- úcta k dítěti,
- teorii výchovy přizpůsobit dítěti a ne dítě přizpůsobovat teorii výchovy,
- primární znalost cíle výchovy, kterého vyplývá i její styl,
- výchova dítěte je neustálou sebevýchovou rodičů,
- výchova se děje ve spolupráci s dítětem a ne proti dítěti,
- důraz na vlastní názor a pedagogickou sebedůvěru, nikoliv na reakce okolí,
- milovat dítě, ale ne rozmazlovat,
- nebrat výchovu tak vážně, aby z ní rodič nemohl mít radost.

6 OSOBNOST ŽÁKA

„Dítě, žák či kterýkoliv vychovávaný jedinec jako účastník výchovného procesu představuje spolu s učitelem či jiným vychovávajícím vlastní aktivní faktor ve výchovné činnosti. Je jedním z operátorů výchovy“ (Grecmanová a kol., 2002, s. 195).

Jak již bylo uvedeno, osobnost, respektive vlastnosti vychovávaného (žáka či studenta) ovlivňuje do jisté míry styl výchovy.

Psychologie osobnosti rozlišuje následující vlastnosti osobnosti neboli psychické vlastnosti:

- Schopnosti,
- rysy osobnosti.

„Rys osobnosti je psychická vlastnost, která se projevuje určitým způsobem jednání, chování a prožívání. Je příznačný pro určitého člověka a v průběhu života je poměrně stálý. Rysy osobnosti odpovídají tomu, co se v hovorovém jazyce nazývá „povahové vlastnosti“ (Čáp, 1993, s. 91).

- Temperament je označení souboru rysů osobnosti. Existuje několik typů dělení temperamentu (sangvinik, cholerik, flegmatik, melancholik, dále pak extrovert, introvert apod.)
- charakter

„Charakter je subsystem osobnosti, který umožňuje kontrolu a řízení jedincova jednání podle společenských, zejména morálních požadavků“ (Čáp, 1993, s. 97).

Existuje několik typů žáků, podle přístupu k výchově a vzdělávání dle CH. Claxtona a P. Murrelové:

- Divergující typ,
- asimilující typ,
- konvergující typ,
- akomodující typ.

6.1 Divergující typ

„Poznává se rozbíhá do mnoha stran, žáci tohoto typu dovedou chrlit nápady, vymýšlet různé varianty řešení, poznatky získávají konkrétními zkušenostmi, které zpracovávají přemýšlivým pozorováním. Jejich silnou stránkou je představivost, na věci se dívají z různých pohledů, dokážou vystihnout bohatství vztahů a vytvořit z nich celek, jsou spíše emocionálně laděni, projevují zájem o komunitní a umělecké obory“ (Čáp, Mareš, 2001, s.7).

6.2 Asimilující typ

Je typem, který vstřebává, přepracovává různé údaje a shrnuje je do určitého celku. Poznatky a zkušenosti získává abstrahováním, tvořením pojmů. Takoví žáci vytvářejí teoretické modely, baví je abstraktní uvažování, zkoumání myšlenek a teorií, praktické aplikace je nechávají lhostejnými.

6.3 Konvergující typ

„Uvažování tohoto typu se soustřeďuje a sbíhá, dostane-li takový žák úlohu rychle dospěle k jedné správné odpovědi, aniž by měl přehled o případných dalších správných odpovědích nebo jiných možnostech přístupu a řešení. Zkušenosti získávají abstrahováním, tvořením pojmů, zobecňováním, dovede je transformovat aktivním experimentováním. Jedná se o racionální typy žáků, kteří dávají přednost styku s věcmi a přístroji před spoluprací s lidmi“ (Čáp, Mareš, 2001, s. 7).

6.4 Akomodující typ

„Dobře se přizpůsobuje novým situacím a měnícím se okolnostem. Poznatky získává konkrétními zkušenostmi, transformuje je aktivním experimentováním. Má však tendenci riskovat, je netrpělivý, zbrklý při řešení“ (Čáp, Mareš, 2001, s. 7).

Bylo by mylné se domnívat, že na každého žáka, studenta platí stejný styl výchovy. Je už na učiteli, aby našel ten nejvhodnější. Domnívám se, že pokud je dítě vychováváno v rodině s tím, že má uznávat autority, nebude mít s tímto problémem ve škole, ani později v zaměstnání.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Pedagogický výzkum, dle Chrásky (2007), můžeme chápat jako záměrnou, systematickou činnost, kde se empirickými metodami zkoumají, příp. ověřují či testují hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.

V praktické části bakalářské práce jsem se zaměřila na konkrétní kvantitativní výzkum, který se týká výchovných stylů v současné škole. A to, jaké výchovné styly jsou uplatňovány na základních školách mikroregionu Holešov. Pomocí dotazníků jsem zde zjistila názory žáků 5. a 9. tříd základních škol.

7.1 Cíl výzkumu

„Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky“ (Gavora, 2000, s. 11).

Cílem mého výzkumu je : **Získání informací o převažujících výchovných stylech u žáků 5. a 9. tříd základních škol mikroregionu Holešovsko.**

7.2 Stanovení výzkumného problému

Pro svůj výzkum jsem si vybrala tři základní školy v mikroregionu Holešov. Po rozhovorech s ředitelkami škol jsem se dozvěděla, že pedagogové z těchto škol se snaží uplatňovat zejména demokratický výchovný styl. Nejméně uplatňován je pak styl liberální. Jaký názor však na tuto otázku mají sami žáci?

Zde se tedy nabízí výzkumný problém : **Jaký výchovný styl převládá v základních školách mikroregionu Holešov?**

7.3 Formulace hypotéz

Dle Gavory (2000) nám výzkumný problém určuje jen základní orientaci výzkumu. Nejsou zde však vyjádřeny další informace potřebné na jeho směřování. Ty se proto stanoví v hypotézách. I já jsem stanovila k výzkumnému problému následující hypotézy :

H1: V základních školách mikroregionu Holešov převládá demokratický výchovný styl nad liberálním výchovným stylem.

H2: U žáků 5. tříd je více uplatňován demokratický styl výchovy, než u žáků 9. tříd.

7.4 Volba typu výzkumu a výzkumných metod

Vzhledem k tomu, že mým cílem bylo získat konkrétní informace od většího počtu respondentů a to v co nejkratším časovém období, vybrala jsem si kvantitativně orientovaný výzkum.

Co se týká výzkumných metod, vybrala jsem si dotazníkové šetření. Dle Chrásky (2007) je dotazník velmi frekventovanou metodou získávání dat. Dají se zde využít otázky uzavřené (strukturované) či otevřené (nestrukturované). Pomocí dotazníků se zjišťují odpovědi reprezentativního vzorku populace. V mém případě se jedná o písemný dotazník, který je anonymní a jsou v něm pouze otázky uzavřené. Tuto metodu jsem si vybrala rovněž proto, že dotazovaný (respondent) může věnovat zodpovězení otázek dost času, anonymita a soukromí při vyplňování dotazníku může zvýšit upřímnost odpovědí. Dotazník jsem předala žákům osobně, neboť je zde výhodou téměř stoprocentní návratnost.

Součástí dotazníku je rovněž průvodní dopis, kde je zahrnuto úvodní představení (kdo dotazníkové šetření provádí a z jakého důvodu) a čeho se toto šetření týká.

Získané informace z tohoto dotazníkového šetření jsem vložila do tabulek a grafů.

7.5 Výzkumný soubor

Základním souborem v tomto výzkumu jsou žáci a učitelé mikroregionu Holešov. Výběr jsem provedla záměrný kvalifikovaný, neboť do souboru jsem vybrala osoby na základě těch znaků základního souboru, které jsou důležité pro daný výzkum.

Výběrový soubor (vzorek) jsou žáci, kterým byl předán dotazník a to v počtu 120 ks. Tedy 40 dotazníků na každou školu, z toho vždy 20 dotazníků pro žáky 5. tříd a 20 dotazníků pro žáky 9. tříd.

7.6 Časový rozvrh výzkumu

Časový rozvrh výzkumu jsem stanovila na 4 měsíce a rozdělila ho do čtyřech fází :

Listopad 2009

- první fáze – sběr informací a poznatků o dané problematice, studium odborné literatury

Prosinec 2009

- druhá fáze – stanovení výzkumného problému (předběžná teoretická analýza a specifikace cílové skupiny), formulace hypotéz
- třetí fáze – zpracování dotazníku, předání dotazníků do škol

Leden, únor 2010

- čtvrtá fáze : a) sběr dat
b) zpracování dat, sestavení tabulek a grafů, a jejich prezentace

8 VYHODNOCENÍ A PREZENTACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

V tomto kvantitativně orientovaném výzkumu jsem získala o studovaných jevech velké množství dat. Tyto data jsem následně zpracovala v následujících krocích :

- Uspořádání dat a sestavení tabulek četností,
- grafické znázornění naměřených dat.

Jednotlivé odpovědi respondentů z dotazníku jsou tedy zpracovány v tabulkách a jsou k nim opatřeny příslušné komentáře.

Informace jsou poskytnuty ve formě absolutní (počet žáků, kteří odpověděli na danou otázku) i relativní (informace o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu) četnosti . U otázek, kde byla pouze jedna odpověď, jsem u absolutní četnosti vycházela z počtu respondentů, což je 120 (tento počet pro relativní četnost je tedy 100%). U otázky č. 8 a 10, kde neodpovídali všichni respondenti, jsem pak vycházela z celkového počtu vyznačených odpovědí.

Otázka č. 1

V první otázce jsem zjišťovala třídu respondentů.

Jak jsem již uvedla výše, v kapitole výzkumný soubor, bylo rozdáno 120 dotazníků, 60 pro 5. třídu a 60 pro 9. třídu. návratnost dotazníků je stoprocentní, z tohoto tedy vyplývá, že 50 % respondentů navštěvuje 5. třídu ZŠ a 50 % respondentů 9. třídu ZŠ.

tabulka 1 – třída respondentů

	Absolutní četnost	Relativní četnost
5. třída	60	50 %
9. třída	60	50 %

Otázka č. 2

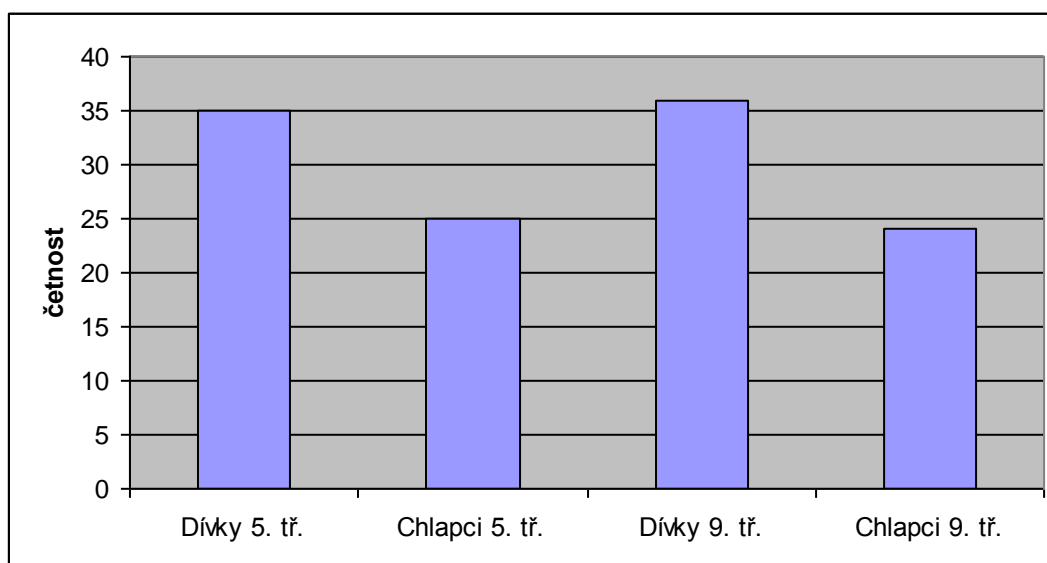
Ve druhé otázce jsem zjišťovala pohlaví respondentů.

Ze získaných údajů jsem se dozvěděla, že 59 % respondentů tvoří dívky a 41 % chlapci.

tabulka 2 – pohlaví respondentů

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky 5. tř.	35	29 %
Chlapci 5. tř.	25	21 %
Dívky 9. tř.	36	30 %
Chlapci 9. tř.	24	20 %

graf 1 – pohlaví respondentů

Otázka č. 3

V otázce č. 3 jsem se respondentů ptala, zda v pedagogickém sboru školy převažují muži nebo ženy.

Zde byla jednoznačná odpověď – ženy, což poukazuje na obecně známou zkušenost, že v profesi pedagogů (učitelů) převažují ženy.

tabulka 3 – převaha pohlaví vyučujících pedagogů

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ženy	120	100 %
Muži	0	0 %

Otázka č. 4

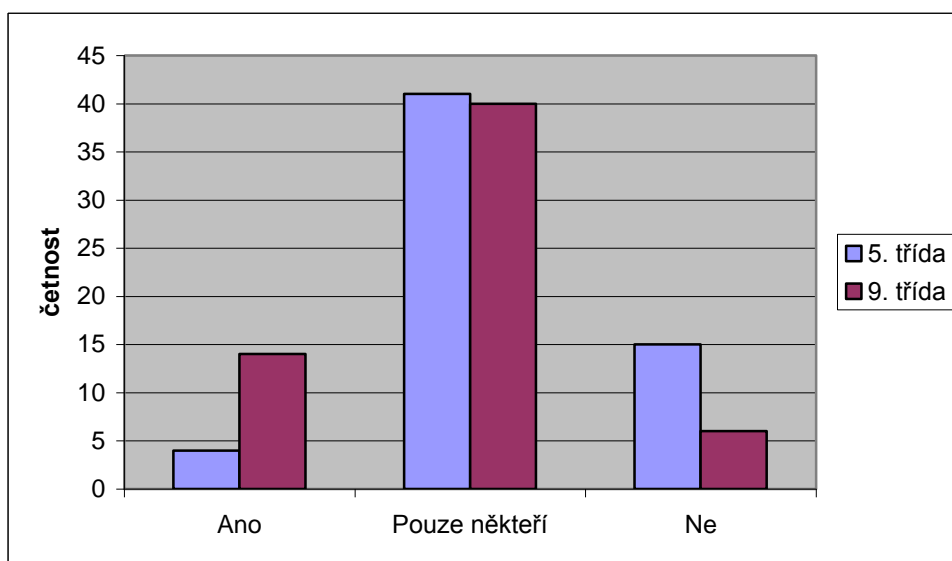
V této otázce jsem se zaměřila na skutečnost, zda žákům jejich vyučující spíše rozkazují (např. tím, co musí udělat) hrozí (např. poznámkou, sníženou známkou s chování) či je trestají (např. úkoly navíc).

Vyučující, kteří se tímto způsobem ke svým žákům chovají, preferují zřejmě autokratický styl výchovy. Žáci na tuto otázku odpověděli, že tento styl výchovy upřednostňují pouze někteří učitelé a to v 67 %.

tabulka 4 – rozkazující, trestající vyučující

	5. třída	9. třída	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	4	14	18	15 %
Pouze někteří	41	40	81	67 %
Ne	15	6	21	18 %

graf 2 – rozkazující, trestající vyučující

Otázka č. 5

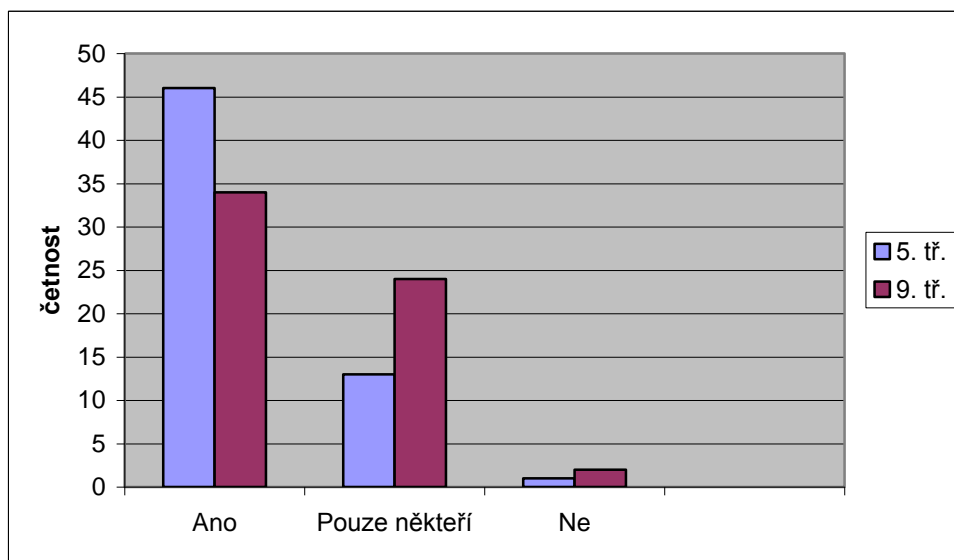
V otázce č. 5 jsem se dotazovala na skutečnost, zda vyučující poskytují svým žákům dostatek samostatnosti na práci.

Vyučující, kteří svým žákům poskytují dostatečnou samostatnost, preferují demokratický výchovný styl. Žáci 5. i 9. tříd shodně odpověděli, že 67 % vyučujících jim tento dostatek času na samostatnou práci poskytuje.

tabulka 5 – samostatnost na práci

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	46	34	80	67 %
Pouze někteří	13	24	37	30 %
Ne	1	2	3	3 %

graf 3 – samostatnost na práci

Otázka č. 6

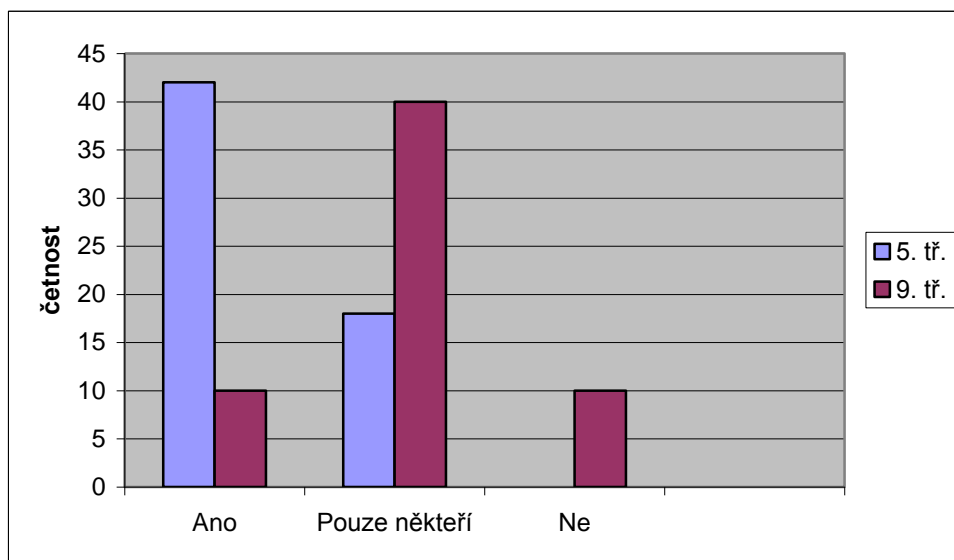
Otázka č. 6 zněla, zda vyučující respektují přání a potřeby svých žáků, a zda pro ně mají porozumění.

Zde se odpovědi žáků 5. a 9. tříd liší. Zatímco žáci 5. tříd 42x (ze 60 dotazovaných) odpověděli, že je vyučující respektují, což ukazuje na demokratický styl výchovy, u žáků 9. tříd už takto odpovědělo jen 10 žáků ze 60 dotazovaných. V 9. třídách převažuje odpověď pouze někteří vyučující respektují přání a potřeby žáků (40 ze 60 dotazovaných).

tabulka 6 – respekt a porozumění vyučujících

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	42	10	52	43 %
Pouze někteří	18	40	58	49 %
Ne	0	10	10	8 %

graf 4 – respekt a porozumění vyučujících

Otázka č. 7

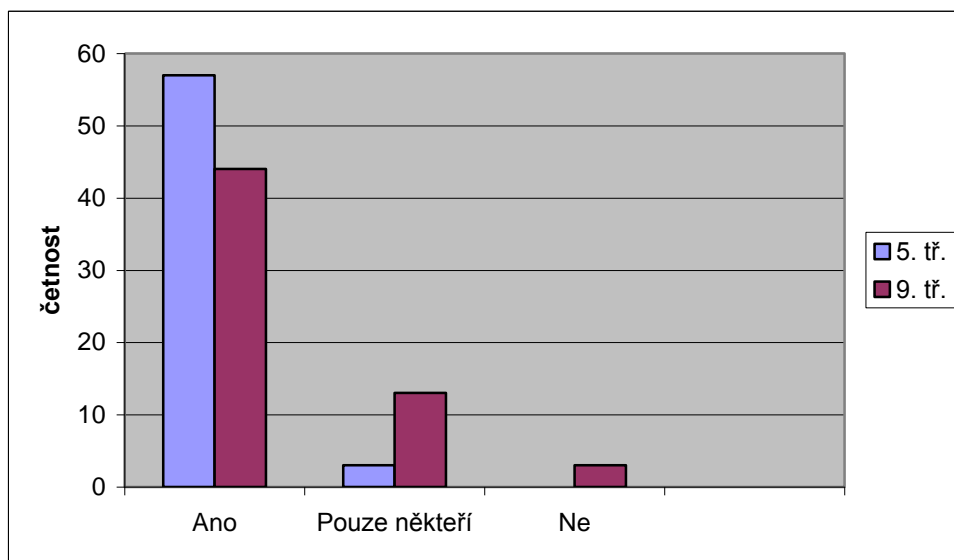
V této otázce jsem se dotazovala na fakt, zda žákům jejich vyučující kladou přímo požadavky na to, co musí ve vyučovací hodině, příp. za domácí úkol, splnit.

Zde s 84 % převahou žáci 5. i 9. tříd odpověděli, že jim vyučující tyto požadavky kladou, převažuje zde tedy demokratický styl výchovy.

tabulka 7 – přímé požadavky vyučujících

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	57	44	101	84 %
Pouze někteří	3	13	16	13 %
Ne	0	3	3	3 %

graf 5 – přímé požadavky vyučujících

Otázka č. 8

Tato otázka souvisí s otázkou předcházející. Žáci, kteří odpověděli, že jim vyučující kládou přímo požadavky, zde měli odpovědět, zda tyto své požadavky kontrolují a požadují jejich důsledné plnění.

Jelikož na tuto otázku neodpovídali všichni respondenti, vycházela jsem zde z celkového počtu vyznačených odpovědí, což je 101.

Z dotazníkového šetření vyšlo najevo, že 94 % vyučujících požaduje důsledné plnění svých požadavků a kontrolu těchto požadavků provádí.

tabulka 8 – kontrola a důsledné plnění požadavků

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	55	40	95	94 %
Ne	2	4	6	6 %

Otázka č. 9

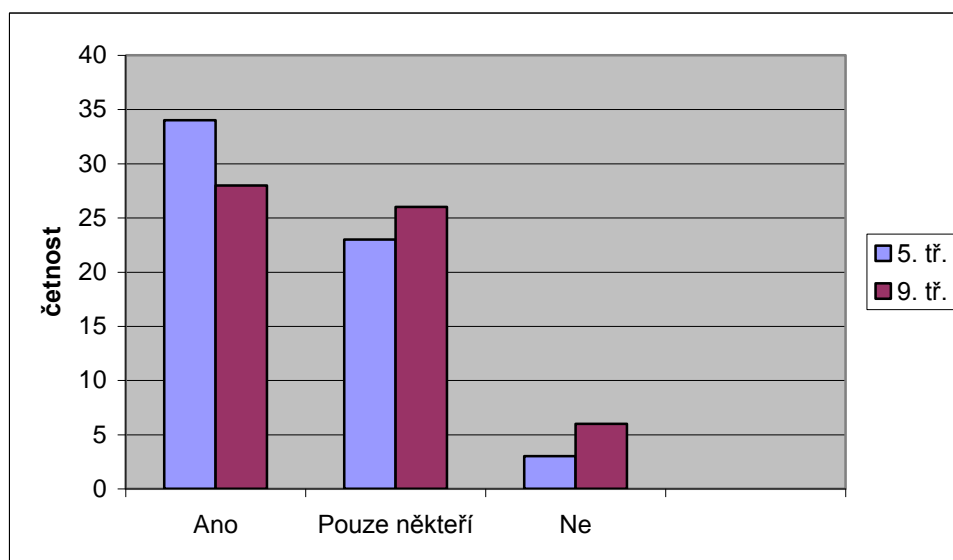
V této otázce jsem se dotazovala na skutečnost, zda vyučující podporují iniciativu svých žáků ve vyučování.

52 % respondentů odpovědělo na tuto otázku kladně, můžeme tedy hovořit o demokratickém stylu výchovy.

tabulka 9 – podpora iniciativy

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	34	28	62	52 %
Pouze někteří	23	26	49	40 %
Ne	3	6	9	8 %

graf 6 – podpora iniciativy

Otázka č. 10

Tato otázka má opět souvislost s otázkou předcházející a dotazovala jsem se v ní na konkrétní typy iniciativy žáků.

Neodpovídali zde všichni respondenti, ale pouze ti, kteří na předcházející otázku odpověděli, že vyučující jejich iniciativu ve vyučování podporují, tedy 62 respondentů ze 120. V této otázce bylo možno zaškrtnout více odpovědí a při výpočtu relativní četnosti jsem proto vycházela z celkového počtu vyznačených odpovědí, což je 155.

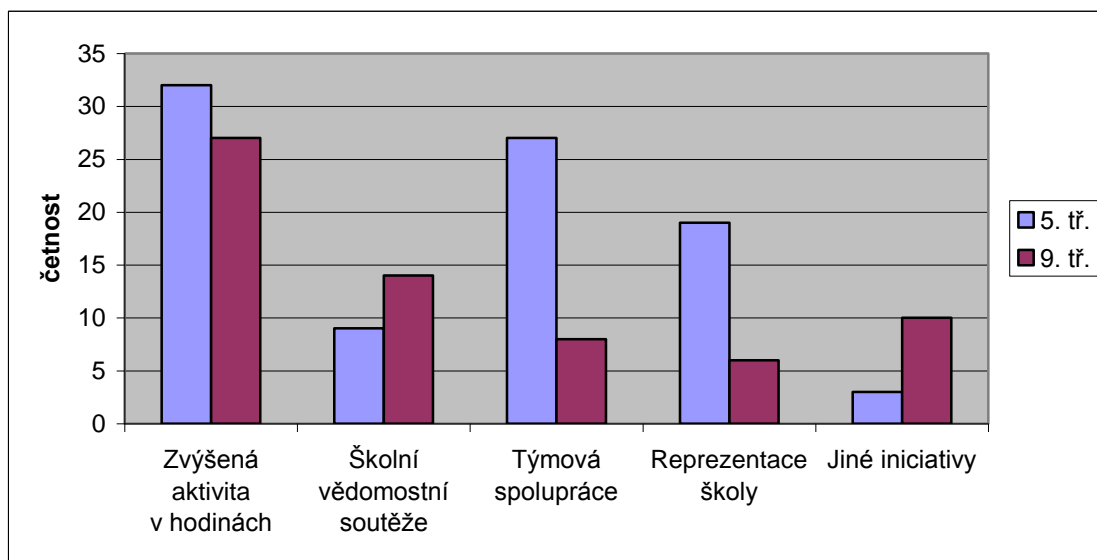
Z dotazníkového šetření vyplývá, že vyučující nejvíce, v 38 %, podporují zvýšenou iniciativu v hodinách a to jak v 5. třídách, tak v 9. třídách.

Údaje, týkající se této otázky jsem zpracovala jak celkově, tak i zvlášť podle tříd.

tabulka 10 – typy iniciativy celkově

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zvýšená aktivita v hodinách	32	27	59	38 %
Školní vědomostní soutěže	9	14	23	15 %
Týmová spolupráce	27	8	35	23 %
Reprezentace školy	19	6	25	16 %
Jiné iniciativy	3	10	13	8 %

graf 7 – typy iniciativy celkově

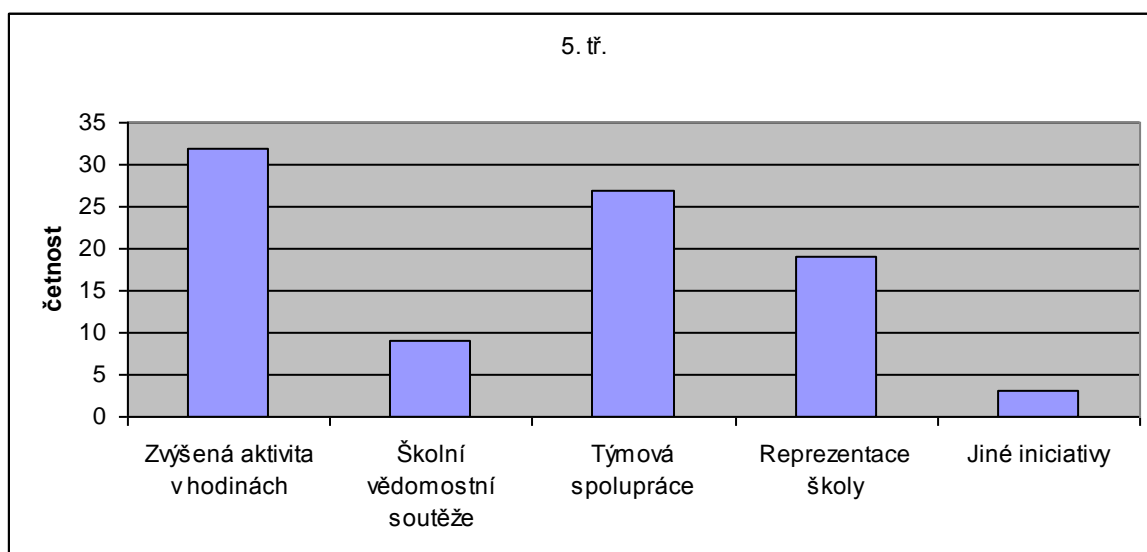
Zde je pak vyhodnocení typů iniciativy samostatně pro žáky 5. a 9. tříd :

a) u žáků 5. tříd s 36 % jasně převládá zvýšená aktivita v hodinách (při výpočtu relativní četnosti jsem vycházela z celkového počtu vyznačených odpovědí, což je 90).

tabulka 11 – typy iniciativy v 5. třídě

	5. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zvýšená aktivita v hodinách	32	32	36 %
Školní vědomostní soutěže	9	9	10 %
Týmová spolupráce	27	27	30 %
Reprezentace školy	19	19	21 %
Jiné iniciativy	3	3	3 %

graf 8 – typy iniciativy v 5. třídě

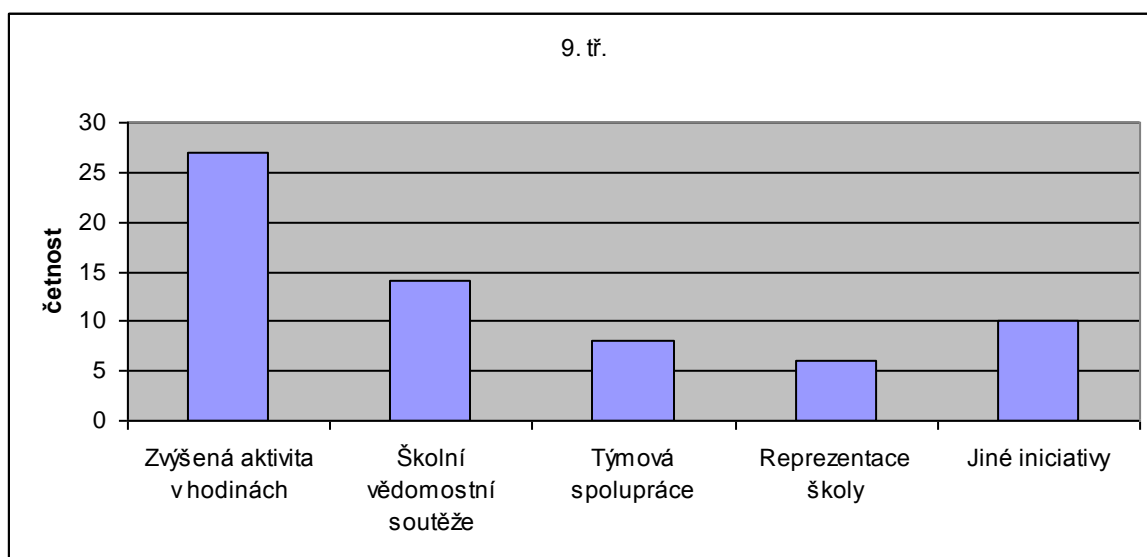

b) u žáků 9. tříd rovněž, se 42%, převládá zvýšená aktivita v hodinách (při výpočtu relativní četnosti jsem vycházela z celkového počtu vyznačených odpovědí, což je 60).

tabulka 12 – typy iniciativy v 9. třídě

	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zvýšená aktivita v hodinách	27	27	42 %
Školní vědomostní soutěže	14	14	22 %
Týmová spolupráce	8	8	12 %
Reprezentace školy	6	6	9 %
Jiné iniciativy	10	10	15 %

graf 9 – typy iniciativy v 9. třídě

Otázka č. 11

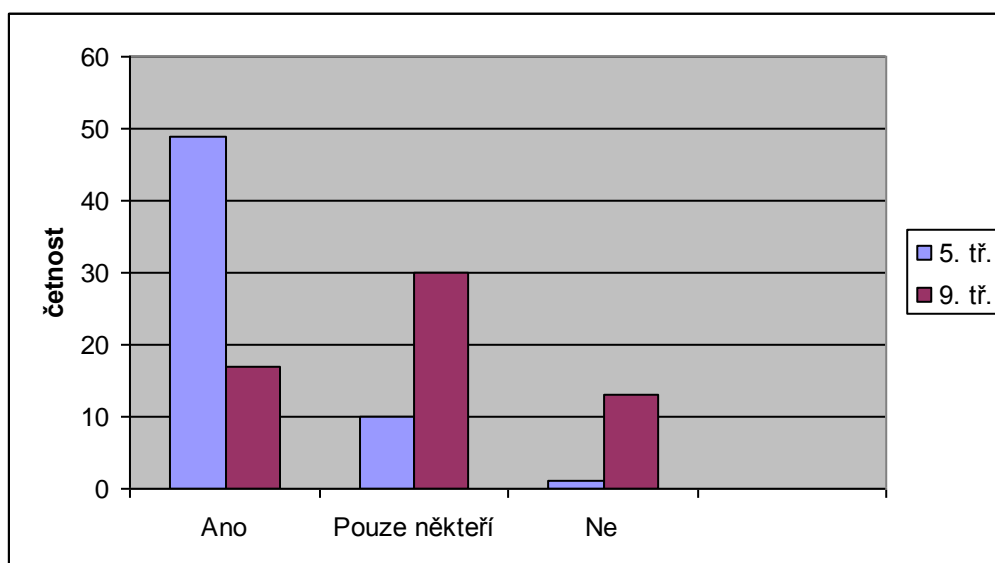
V této otázce jsem se respondentů ptala, zda na ně jejich vyučující působí vlastním příkladem a zkušeností ?

Vyučující, kteří takto na své žáky působí, jistě upřednostňují demokratický styl výchovy. A z dotazníkového šetření vyplývá, že 55 % respondentů má za to, že jejich vyučující na ně vlastním příkladem působí.

tabulka 13 – působení vyučujících vlastním příkladem

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	49	17	66	55 %
Pouze někteří	10	30	40	33 %
Ne	1	13	14	12 %

graf 10 – působení vyučujících vlastním příkladem

Otázka č. 12

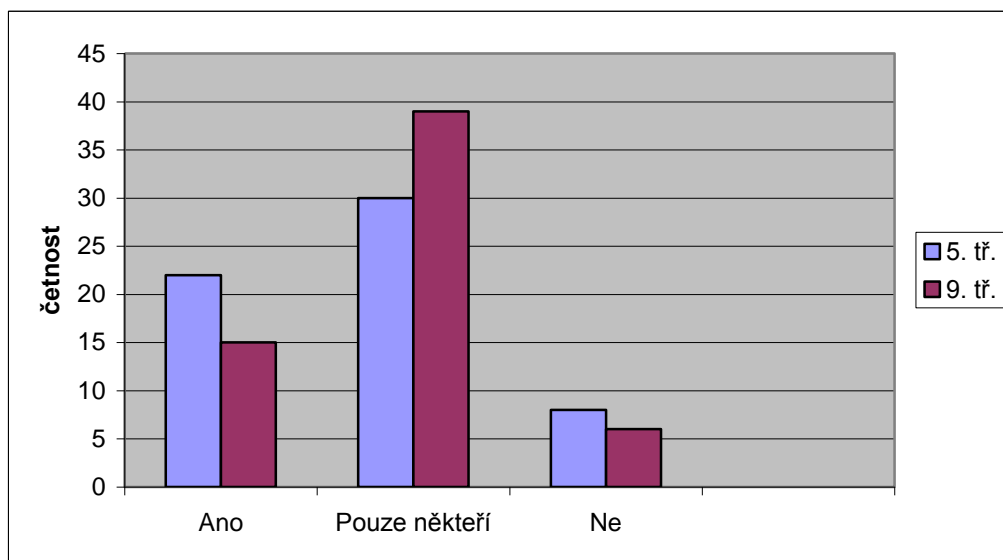
Tato otázka je zaměřena na skutečnost, zda jsou vyučující ve vyučovacích hodinách přístupni hovorům a diskusi i o jiných než školních záležitostech ?

Pokud jsou vyučující takto žákům přístupni, opět to poukazuje na demokratický styl výchovy. Ale jak vyplývá z dotazníkového šetření, 57 % respondentů odpovídá, že pouze někteří jejich vyučující jsou přístupni i mimoškolním hovorům.

tabulka 14 – hovory a diskuse nejen o školních záležitostech

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	22	15	37	31 %
Pouze někteří	30	39	69	57 %
Ne	8	6	14	12 %

graf 11 – hovory a diskuse nejen o školních záležitostech

Otázka č. 13

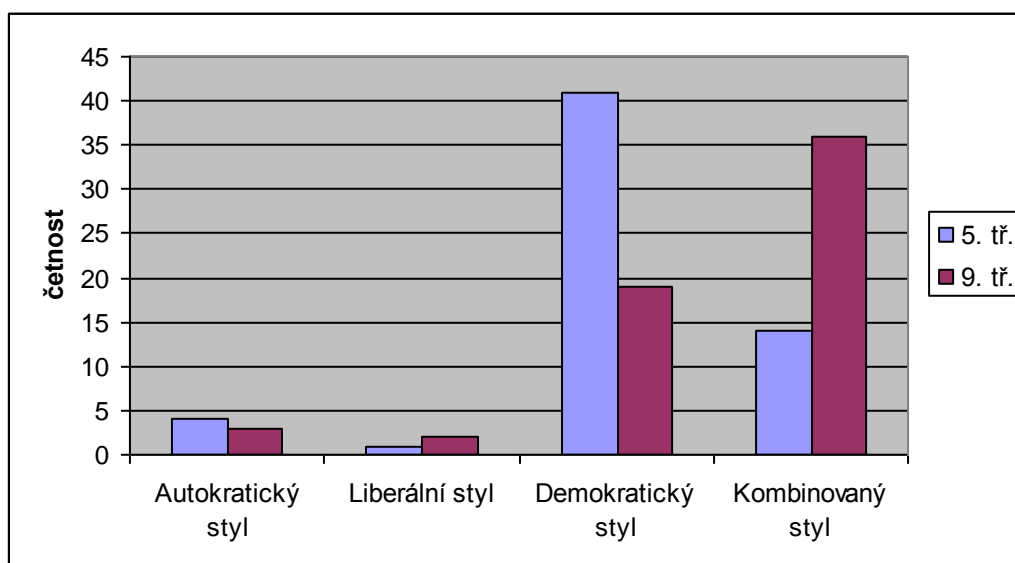
V této poslední, ale důležité, otázce jsem se žáků ptala již na jejich konkrétní názor – jaký výchovný styl, dle jejich názoru, na nich jejich vyučující uplatňují.

Celkově, s 50 % převládá demokratický styl výchovy. Se 42 % následuje kombinovaný styl, se 6 % autokratický styl a nejméně je uplatňován liberální styl a to s pouhými 2 %.

tabulka 15 – styly výchovy celkově

	5. tř.	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Autokratický styl	4	3	7	6 %
Liberální styl	1	2	3	2 %
Demokratický styl	41	19	60	50 %
Kombinovaný styl	14	36	50	42 %

graf 12 – styly výchovy celkově

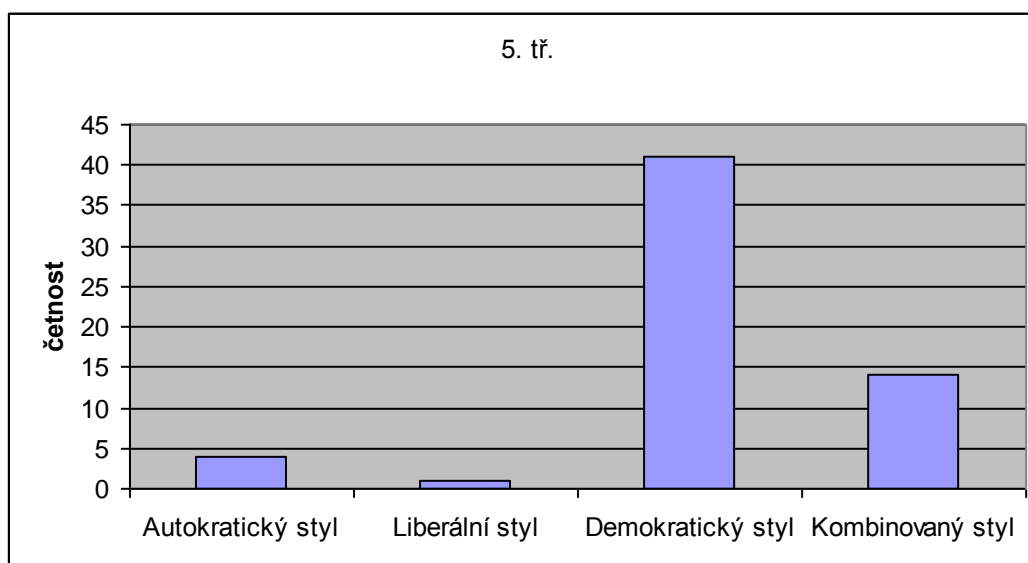
Vyhodnocené této klíčové otázky jsem dále rozdělila na dvě skupiny – a to podle tříd :

a) u žáků 5. tříd jasně převládá demokratický styl výchovy : pro tento styl výchovy odpovědělo 41 žáků z 60, tedy 68 % respondentů.

tabulka 16 – styly výchovy u žáků 5. tříd

	5. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Autokratický styl	4	4	7 %
Liberální styl	1	1	2 %
Demokratický styl	41	41	68 %
Kombinovaný styl	14	14	23 %

graf 13 – styly výchovy u žáků 5. tříd

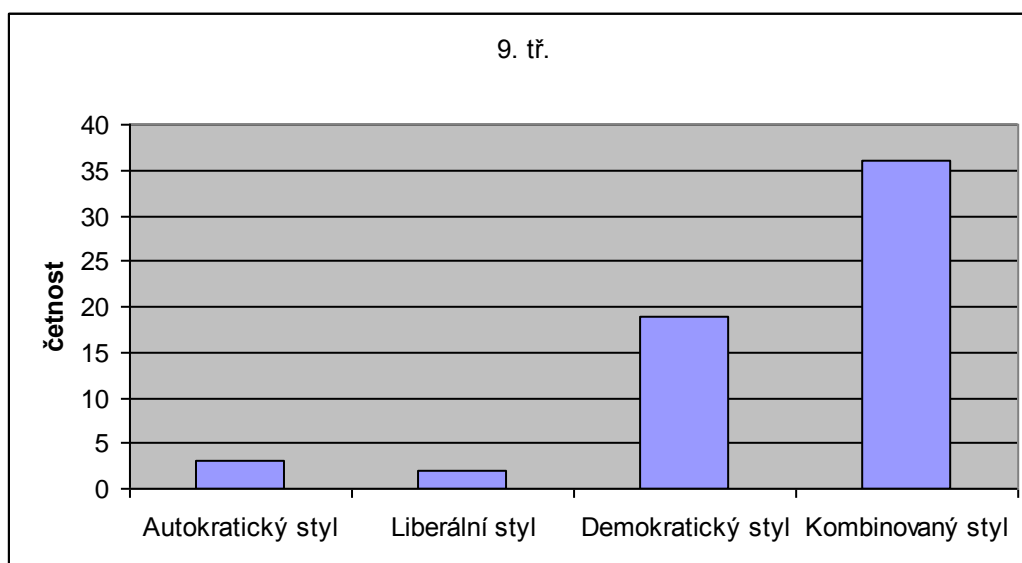

b) u žáků 9. tříd převažuje kombinovaný styl výchovy : pro tento styl výchovy odpovědělo 36 žáků z 60, tedy 60 % respondentů.

tabulka 17 – styly výchovy u žáků 9. tříd

	9. tř.	Absolutní četnost	Relativní četnost
Autokratický styl	3	3	5 %
Liberální styl	2	2	3 %
Demokratický styl	19	19	32 %
Kombinovaný styl	36	36	60 %

graf 14 – styly výchovy u žáků 9. tříd

8.1 Shrnutí výsledků výzkumu

Pedagogických výzkumů a statistik na téma výchova ve škole či v rodině je jistě nepřehledné množství. Některé ve své knize Srovnávací pedagogika uvádí i její autor Jan Průcha. Poznatky těchto výzkumů jsou, dle mého názoru, velmi důležité. Jednotlivé výzkumy o této otázce se však mohou navzájem lišit podle toho, v jakém regionu či škole (mateřská, základní, střední škola ...) se provádí.

Výzkum jsem zvolila kvantitativní, jako empirickou metodu pak dotazníkového šetření, neboť jsem potřebovala získat informace od více respondentů a to v co nejkratším čase.

Jak už jsem uvedla, pro výzkum jsem si vybrala tři základní školy v mikroregionu Holešov. Z těchto škol jsem pak vybrala pouze žáky 5. a 9. tříd, kterým jsem osobně rozdala dotazníky, které se na výchovné styly jejich vyučujících zaměřují. Písemných dotazníků bylo celkem 120, pro každou školu 40, pro každou třídu 20. Vzhledem k tomu, že dotazníky žáci vyplnili ve vyučovací hodině v mé přítomnosti (na základě předcházející dohody s ředitelkami škol), byla návratnost dotazníků stoprocentní.

V dotazníku, který jsem předala respondentům je 13 otázek (položek), všechny uzavřené (strukturované). Otázky 1-3 jsou pouze kontaktní a slouží k vytvoření kontaktu mezi respondentem a výzkumníkem, ptají se na třídu a pohlaví respondentů a dále na pohlaví pře-

važujících vyučujících. Otázky č. 4-9 a č. 11-13 jsou obsahové a zjišťují údaje nutné pro daný výzkum. Otázka č. 10 je funkcionální a je zaměřena na typy iniciativ ve vyučování.

A nyní se dostávám k samotnému vyhodnocení dotazníků a odpovědi na výzkumný problém a dané hypotézy.

8.1.1 Vyhodnocení výzkumného problému

Cílem výzkumu bylo „získání informací o převládajících výchovných stylech u žáků 5. a 9. tříd základních škol mikroregionu Holešov“.

Výzkumný problém proto byl položen ve znění : „Jaký výchovný styl převládá v základních školách mikroregionu Holešov“?

Odpověď na tento problém jsem se snažila zjistit v dotazníku v otázkách č. 4-9 a č. 11-12. V těchto otázkách jsem se žáků (respondentů) v různých podobách ptala na výchovné styly jejich vyučujících. Ve většině případů odpověď padla na demokratický styl výchovy. V otázce č. 13 jsem pak žákům položila konkrétní otázku na daný výzkumný problém a to : „Myslíte si, že styl výchovy Vašich vyučujících je spíše autokratický, liberální, demokratický či kombinovaný“?

Na tuto otázku odpovídalo 120 žáků, z analýzy odpovědí vyplývá, že celkovým výsledkem je převládající demokratický styl (50 %), následuje styl kombinovaný (42 %), autokratický (6 %) a nejméně je uplatňován liberální styl výchovy (2 %).

Odpověď na tento výzkumný problém tedy zní : „**Na základních školách mikroregionu Holešov, převládá demokratický styl výchovy**“.

8.1.2 Potvrzení hypotézy H1

K tomuto výzkumnému problému se váží dvě stanovené hypotézy, které jsem výzkumem měla potvrdit či vyvrátit.

První z hypotéz zní : „V základních školách mikroregionu Holešov převládá demokratický výchovný styl na liberálním výchovným stylem“.

Analyzovala jsem otázky č. 4-9 a č.11-12, které jsou pro daný výzkum důležité. Z těchto otázek vyplývá, že převládá demokratický výchovný styl. Žádná z odpovědí nepoukazovala na liberální výchovný styl. Z analýzy otázky č. 13 pak vyplývá, že skutečně 50 % respon-

dentů odpovědělo, že na nich jejich vyučující uplatňují demokratický styl výchovy. Pouze 2 % žáků si myslí, že je na nich ve škole uplatňován liberální styl výchovy.

Na základě analýzy výše uvedených otázek mohu hypotézu H1 potvrdit.

8.1.3 Potvrzení hypotézy H2

Druhá hypotéza, kterou jsem testovala, byla položena ve znění : „U žáků 5. tříd je více uplatňován demokratický styl výchovy, než u žáků 9. tříd“.

Zde jsem vycházela především z otázky č. 13, kterou jsem dále rozpracovala zvlášť pro 5. a zvlášť pro 9. třídy. Analýzou daných odpovědí rovněž mohu potvrdit hypotézu H2, neboť u žáků 5. tříd je skutečně více uplatňován demokratický styl výchovy, než u žáků 9. tříd, kde převládá kombinovaný styl výchovy.

V souhrnu tedy 68 % žáků 5. tříd odpovědělo, že je na nich uplatňován demokratický styl výchovy (u žáků 9. tříd je to pouze 32 %). Naopak 60 % žáků 9. tříd odpovědělo, že je na nich nejvíce uplatňován kombinovaný styl výchovy.

Jak jsem uvedla již jednou napsala, ředitelky těchto základních škol v rozhovoru uvedly, že se jejich pedagogové snaží uplatňovat na svých žácích právě demokratický styl výchovy, nejméně pak liberální styl výchovy. Z vyhodnocení dotazníků a analýzy otázek vyplývá, že tomu tak skutečně je. A to je dobře, neboť demokratický styl výchovy je nejuniverzálnější a hlavně nejefektivnější. Na druhou stranu je nutno podotknout, že uplatňovat právě tento styl výchovy není vůbec jednoduché.

ZÁVĚR

Jaký je tedy optimální způsob výchovy? Jedná se především o kladný emoční vztah k dítěti, potažmo k dětem a střední výchovné řízení. Avšak najít tu správnou cestu je složité, neboť často se sekáváme s autoritativními učiteli (rodiči, vychovateli), kteří se domnívají, že jejich způsob výchovy je ten správný, respektive nejlepší (neboť je otázkou co je správné) a nehodlají svůj styl výchovy nijak měnit a nic je k tomu nepřiměje.

Domnívám se říci, že styl výchovy závisí rovněž na druhu předmětu, který vyučující učí, neboť jiný styl výchovy lze uplatnit v rámci výtvarné či tělesné výchovy a jiný např. u matematiky či jiného předmětu, který je považován za klasický základ vzdělání.

Dále záleží na osobnosti žáka jaký styl je zvolen, pro velmi nadané děti je nejlepší způsob výchovy demokratický.

Avšak aby učitel dosáhl optimálního výchovného působení, je třeba, aby nad sebou samým občas přemýšlel, není nic jednoduššího než zvolit menší míru snahy, ale pak se nesmí divit důsledkům.

Otázkou zůstává, zda alternativní způsoby výchovy, které jsou v současné době tak propagované jsou tou správnou cestou. Nemohou spíše uškodit? Obávám se, že i odborníci mají na toto téma odlišné názory.

Na závěr je třeba říci, že na způsob výchovy ať už v rodině či v rámci školy mají do jisté míry vliv rodiče vychovávaného, pokud něco zanedbají, je velká pravděpodobnost, že si to sebou odnesou do dospělosti. Příklad rodičů je velmi důležitý, může pozitivně, ale i negativně ovlivnit budoucí život svých dětí. Proto je třeba velmi důležité věnovat se dostatečně svým dětem, vštěpovat jim morální hodnoty, dostatečně rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, v žádném případě jim neprošlapávat tzv. „cestičku“, neboť pak mohou v životě selhávat. Nekritizovat, ale hledat vhodné řešení problémů. Vychovávající by měl brát vychovávaného jako svého partnera.

„Zvláštností vychovatelského umění je, že téměř všem připadá známé, dostupné a někdy dokonce lehké - čím méně je člověk zná teoreticky nebo prakticky, tím se mu zdá dostupnější a lehčí. Skoro všichni uznávají, že výchova vyžaduje trpělivost. Někteří se domnívají, že je k ní třeba vrozené schopnosti a dovednosti, tj. návyku. Jen docela málo lidí došlo k přesvědčení, že kromě trpělivosti, vrozené schopnosti a návyku jsou nutné také zvláštní

vědomosti, ačkoli by je všechny o tom mohly přesvědčit naše četné pedagogické omyly“
(Vorlíček, 2000, s. 9).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČÁP, J., *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha : ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-15-3
- [2] ČÁP, J., *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha : Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-534-3
- [3] ČÁP, J.; MAREŠ, J., *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X
- [4] CELÁ, J., *Kapitoly z teorie výchovy*. Zlín : UTB ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-504-0
- [5] FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi – příručka pro učitele*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4
- [6] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- [7] GRECMANOVÁ, H.; HOLOUŠOVÁ, D.; URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc : Hanex, 2002. ISBN 80-85783-20-7
- [8] GRECMANOVÁ, H.; HOLOUŠOVÁ, D.; URBANOVSKÁ, E.; BŮŽEK, A., *Obecná pedagogika II*. Olomouc : Hanex, 2003. ISBN 80-85783-24-X
- [9] CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu – Základy kvantitativního výzkumu*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- [10] KRÁLÍKOVÁ, M.; SINGEROVÁ-NEČESANÁ, J., *Rodina a škola ve výchovné spolupráci*. Praha : SPN, 1985. ISBN 14-551-85
- [11] SKALKOVÁ, J., *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 80-247-1821-9
- [12] VALIŠOVÁ, A.; KASÍKOVÁ, H., *Pedagogika pro učitele*. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0
- [13] VORLÍČEK, Ch., *Úvod do pedagogiky*. Praha : Nakladatelství H a H, 2000. ISBN 80-86022-79-X
- [14] BADEGRUBER, B., *Otevřené učení ve 28 krocích*. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-85282-76-3

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Např. například

Apod. a podobně

Tzv. tak zvaně

Atd. a tak dále

Kol. kolektiv

S. strana

Tř. třída

Tj. to je

Příp. případně

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>graf 1 – pohlaví respondentů</i>	<i>str. 36</i>
<i>graf 2 – rozkazující, trestající vyučující</i>	<i>str. 38</i>
<i>graf 3 – samostatnost na práci</i>	<i>str. 39</i>
<i>graf 4 – respekt a porozumění vyučujících</i>	<i>str. 40</i>
<i>graf 5 – přímé požadavky vyučujících</i>	<i>str. 41</i>
<i>graf 6 – podpora iniciativy</i>	<i>str. 42</i>
<i>graf 7 – typy iniciativy celkově</i>	<i>str. 44</i>
<i>graf 8 – typy iniciativy v 5. třídě</i>	<i>str. 45</i>
<i>graf 9 – typy iniciativy v 9. třídě</i>	<i>str. 46</i>
<i>graf 10 – působení vyučujících vlastním příkladem</i>	<i>str. 47</i>
<i>graf 11 – hovory a diskuse nejen o školních záležitostech</i>	<i>str. 48</i>
<i>graf 12 – styly výchovy celkově</i>	<i>str. 49</i>
<i>graf 13 – styly výchovy u žáků 5. tříd</i>	<i>str. 50</i>
<i>graf 14 – styly výchovy u žáků 9. tříd</i>	<i>str. 51</i>

SEZNAM TABULEK

<i>tabulka 1 – třída respondentů</i>	<i>str. 35</i>
<i>tabulka 2 – pohlaví respondentů</i>	<i>str. 36</i>
<i>tabulka 3 – převaha pohlaví vyučujících pedagogů</i>	<i>str. 37</i>
<i>tabulka 4 – rozkazující, trestající vyučující</i>	<i>str. 37</i>
<i>tabulka 5 – samostatnost na práci</i>	<i>str. 38</i>
<i>tabulka 6 – respekt a porozumění vyučujících</i>	<i>str. 39</i>
<i>tabulka 7 – přímé požadavky vyučujících</i>	<i>str. 40</i>
<i>tabulka 8 – kontrola a důsledné plnění požadavků</i>	<i>str. 41</i>
<i>tabulka 9 – podpora iniciativy</i>	<i>str. 42</i>
<i>tabulka 10 – typy iniciativy celkově</i>	<i>str. 43</i>
<i>tabulka 11 – typy iniciativy v 5. třídě</i>	<i>str. 44</i>
<i>tabulka 12 – typy iniciativy v 9. třídě</i>	<i>str. 45</i>
<i>tabulka 13 – působení vyučujících vlastním příkladem</i>	<i>str. 46</i>
<i>tabulka 14 – hovory a diskuse nejen o školních záležitostech</i>	<i>str. 47</i>
<i>tabulka 15 – styly výchovy celkově</i>	<i>str. 48</i>
<i>tabulka 16 – styly výchovy u žáků 5. tříd</i>	<i>str. 49</i>
<i>tabulka 17 – styly výchovy u žáků 9. tříd</i>	<i>str. 50</i>

SEZNAM PŘÍLOH

[1] Příloha P I : Dotazník „Výchovné styly v současné škole“

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

VÝCHOVNÉ STYLY V SOUČASNÉ ŠKOLE

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika a ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který je určen Vám, žákům 5. a 9. tříd. Tento dotazník slouží k získání informací o tom, jaké výchovné styly jsou, dle Vašeho názoru, ve Vaší škole uplatňovány. U každé otázky (kromě otázky 10, kde je možno zaškrtnout více odpovědí) zaškrtněte prosím vždy jen jednu odpověď.

Tento dotazník je anonymní a bude použit jako příloha k praktické části bakalářské práce.

Za vyplnění a čas strávený nad tímto dotazníkem Vám předem děkuji.

Rozehnalová Ivona

9. Podporují Vaši vyučující Vaši iniciativu ve vyučování ?

- ano ne pouze někteří

10. Pokud jste v předcházející otázce odpověděli ano, zaškrtněte o jakou iniciativu se jedná (i více možností) ?

- zvýšená aktivita v hodinách týmová spolupráce
 školní vědomostní soutěže reprezentace školy jiné

11. Působí na Vás Vaši vyučující vlastním příkladem a zkušeností ?

- ano ne pouze někteří

12. Jsou Vaši vyučující ve vyučovacích hodinách přístupni hovorům a diskusi i o jiných než školních záležitostech ?

- ano ne pouze někteří

13. Myslíte si, že styl výchovy Vašich vyučujících je spíše ?

autokratický (dominantní, vychovatel sám nejlépe ví, co dítě potřebuje, hodně rozkazuje, hrozí a trestá, na přání dítěte se neohlíží, jeho iniciativu nesnáší a samostatnost nepřipouští)

liberální (vychovatel se o výchovu dítěte moc nestará, vede je málo nebo vůbec ne, neklade nějaké zřetelné požadavky, pokud nějaké vysloví, obvykle jejich plnění nekontroluje)

demokratický (vychovatel má přirozenou autoritu, udílí méně příkazů, podporuje iniciativu, působí víc příkladem, než tresty a zákazy, je přístupný diskusi i o jiných než pracovních / školních záležitostech, má pochopení pro individualitu)

kombinovaný